

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Környezetgazdaságtan Tanszék

Regionális- és környezeti gazdaságtan mesterszak

TANULMÁNY

**FEJLŐDÉSI ENERGIÁK VIZSGÁLATA KÉT MAGYARORSZÁGI
RÉGIÓKÖZPONTBAN (PÉCS, SZEGED)**

Készítette:

Szabó Mariann

Belső konzulens:

Dr. Csete Mária

egyetemi docens

A tanulmány, a szerző 2012. évben a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Környezetgazdaságtan Tanszékén, a Regionális- és környezeti gazdaságtan mesterképzésére benyújtott diplomamunkáján alapul. A szerző hozzájárulását adja a tanulmányban szereplő képi, szöveges tartalom szabad felhasználására, idézésére, a forrás feltüntetésével, feltéve, hogy a további felhasználás tudományos célból történik.

Budapest, 2013

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	4
2	Fejlődési energiák vizsgálata a vizsgált városokban	5
2.1	Helyi és helyzeti energiák Pécsen és Szegeden	5
2.2	Pécs és Szeged ellátási szerepkörei	11
2.3	A városok gazdasági potenciálja	14
2.3.1	A gazdasági szerkezet	14
2.3.2	Innovációs potenciál.....	17
3	Befejezés.....	31

Ábrajegyzék

1. ábra Pécs város felszínborítottság térképe, CORINE Felszínborítottság 2006.....	7
2. ábra Szeged város felszínborítottság térképe, CORINE Felszínborítottság 2006	8
3. ábra CORINE 2006 szerinti felszínborítottságok Szegeden és Pécsen	11
4. ábra Működő vállalkozások nemzetgazdasági ág szerinti megoszlása Pécsen (1), Szegeden (2), 2010.....	16

Táblázatjegyzék

1. táblázat CORINE felszínborítottsági kategóriák angolul magyar megfelelőikkel, színekkel	8
2. táblázat Pécs és Szeged felszínborítottsága CORINE 2006 kategóriák szerint.....	9
3. táblázat Intézményi ellátottság a városokban, 2011.	12
4. táblázat Működő vállalkozások száma Pécsen, Szegeden 2008-2010 között, nemzetgazdasági ágak szerint	15
5. táblázat Innováció és kutatás- fejlesztés területekhez tartozó vizsgált kiírások, Új Széchenyi Terv.....	23
6. táblázat Tudomány - Innováció Programban támogatott 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Pécsen (2012. november 30.)	23
7. táblázat Tudomány - Innováció Programban támogatott 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Szegeden (2012. november 30.)	24
8. táblázat Tudomány - Vállalkozás-fejlesztési program támogatott, 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Pécsen (2012. november 30.).....	25
9. táblázat Tudomány - Vállalkozás-fejlesztési program támogatott, 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Szegeden (2012. november 30.).....	25
10. táblázat Innovációs örökség vizsgálatba bevont vállalatok és főbb adataik, Pécs, Szeged	29
11. táblázat Indikátorok innovációs örökség vizsgálatára	30
12. táblázat Indikátorok értékei innovációs örökség vizsgálatára	30
13. táblázat Sorrendiségi mátrix	31

1 Bevezetés

2012-ben a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának Környezetgazdaságtan Tanszékén a Regionális- és környezeti gazdaságtan mesterképzésen leadott diplomamunkám **két magyarországi régióközpontban, Pécsen és Szegeden** vizsgálta meg a helyi gazdaságfejlesztés körülményeit. A 2007-2013-as programozási időszakban indított Pólus program, a vidéki nagyvárosok, köztük Pécs és Szeged regionális pólussá válását szorgalmazza: Pécs, az „életminőség pólusa” a kulturális és környezetipar fejlesztéséért felelős pólusnak; és Szeged „Biopolisz” egészségipari, környezetipari, agrárgazdasági biotechnológiai pólusnak lett kikiáltva. A programozási időszak végéhez közeledve indokoltnak tűnt a városok összehasonlítása, a főbb konzekvenciák levonása pólus szerepükkel kapcsolatosan.

A diplomamunka főbb kutatási témáit, alkalmazott módszereit *sorozatban* kívánom megismertetni. Ezek sorában az **második**, „FEJLŐDÉSI ENERGIÁK VIZSGÁLATA KÉT MAGYARORSZÁGI RÉGIÓKÖZPONTBAN (PÉCS, SZEGED)” tanulmány a **két város fejlődési energiáit mutatja be**. A téma kifejtésében bemutatásra kerülnek elfogadott városfejlesztési koncepciójuk, valamint Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) CORINE Felszínborítottság alapján **helyi energiáik** (amelyekre a városok területválasztása visszavezethető); **helyzeti energiáik** (azaz helyi energiákon alapuló, közlekedési, vagy kommunikációs előnyök); **ellátási szerepkörük** (milyen regionális jellegű szolgáltatást nyújtanak a környékbeli települések számára). A fejlődési energiák sorában utolsóként részletesen elemzem **gazdasági potenciáljuk** körében a *gazdasági szerkezetet*, az *innovációs potenciált*: a 2013-ban záruló programozási időszak innovációs beruházásaira vonatkozó elemzéssel, valamint 4 nagy hagyományú vállalatra elkészített innovációs- örökség vizsgálattal.

A vizsgálat célja, hogy két olyan eltérő természeti adottsággal rendelkező városnál, mely területeken leghangsúlyosabbak a fejlődés irányai, eredményei. Kapcsolódva az előző tanulmányban bemutatott városfejlődési folyamatokhoz, az innovációs örökség témában érdekes megvizsgálni a nagy múltú helyi vállalatok teljesítményét is. A vizsgálat arra is reflektál, hogy a gyakorlatban megvalósított innovációs beruházások (2007-től) összhangban vannak-e a városok pólusszerepével.

A tanulmányban található vizsgálatok elkészítéséhez az VÁTI Nonprofit Kft. Országos TeIR rendszerében található Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) CORINE

Felszínborítottság adatokra, Központi Statisztikai Hivatal adataira, valamint a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) támogatott projekt keresőjére támaszkodtam. Továbbá merítettem adatokat a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat céginformációs rendszeréből, és az Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portáljáról.

2 Fejlődési energiák vizsgálata a vizsgált városokban

Az előző tanulmány a statisztikai elemzésével megvilágításra kerültek a **vizsgált városok nagyobb egységbeli fejlődési anomáliái**. Globalizált világunkban az egyes városok gazdasága, környezettel való bánásmódja nem kizárólag a területre hat, az összeköttetés az országok között és az egyes régiók között hatalmas méreteket ölt közlekedési, technológiai, és tudásszinten is. **Ahhoz, hogy a városok önálló ökológiai egységként képesek legyenek működni fontos saját környezetüknek ismerete, a fejlődésüket befolyásoló tényezők megismerése, és azokon alapuló fejlődést elősegítő stratégia megvalósítása.**

A települések fejlődését leginkább befolyásoló tényezők tekintetében nagyban támaszkodtam a **városok városfejlesztési koncepcióira**. Pécs esetén, implicit módon találunk utalást a tényezőkre, Szeged esetében explicite is megjelennek. A fejlesztési koncepciók értékelését áttekintve az az érzésem támadt, hogy a dokumentumok a hagyományos várostipológiai szemszögből kerültek bemutatásra: Pécs, mint a modern kulturális- vallási szerepkörű város, Szeged, mint fejlett kereskedőváros [www.terport.hu - Várostípusok]. A koncepcióknál a városok gazdasági potenciálja is erősen tipológiai, városméret alapon kerül beazonosításra [www.terport.hu - Várostípusok], a 2007-2013-as Nemzeti Fejlesztési Terv szerinti pólusvárosokként. [Pécs mj. város Önkormányzata (2009)]- [Szeged mj. város Önkormányzata (2007)]

A fejlesztési koncepciók gyakran összemoszák a városok eredményeit értékelő leírások, a stratégián alapuló akciótervek elemeit, e módon fontosnak éreztem, egy másik információs forrás bevonását is az értékelésbe, ebben a VÁTI Nonprofit Kft. Országos TeIR rendszerére támaszkodtam.

2.1 Helyi és helyzeti energiák Pécsen és Szegeden

A városok fejlődését befolyásoló tényezők között a **helyi energiák a városok természeti, környezeti adottságait értjük, amelyekre a városok helyválasztása visszavezethető**. A legjellemzőbb helyi energiák közé tartoznak: a vízpartok; a védelmi

funkciót biztosító környezeti területek (mint pl., domb- és hegytetők, mocsaras területek által övezett platók, stb.); és a megélhetést biztosító természeti adottságok (termőföld, halban gazdag vizes területek, vadakban gazdag erdő, energiahordozók, üdülést lehetővé tévő adottságok). **A helyzeti energiák a helyi energiákon alapuló, közlekedési, vagy kommunikációs előnyöket jelentik.** Ezek egyaránt jelen vannak a település környezeti terében, valamint a nemzeti munkamegosztási rendszer folyosóin. [Meggyesi (2006)]

Pécs helyi és helyzeti energiái a 2009-ben elfogadott településfejlesztési koncepciója alapján

A településfejlesztési koncepció kiemeli Pécs **előnyös közúti, légi és vasúti megközelíthetőségét.** Ennek köszönhetően, a gazdasági potenciált jelentő Pécsi Ipari Parkban nemzetközi nagyvállalatok folytatnak termelő tevékenységet, az egyetemet elvégző fiatalok ezeknél a nagyvállalatoknál helyezkednek el, s a helyi vállalkozások pedig beszállítóként, vagy alvállalkozóként dolgoznak össze, akár hálózatos formában.

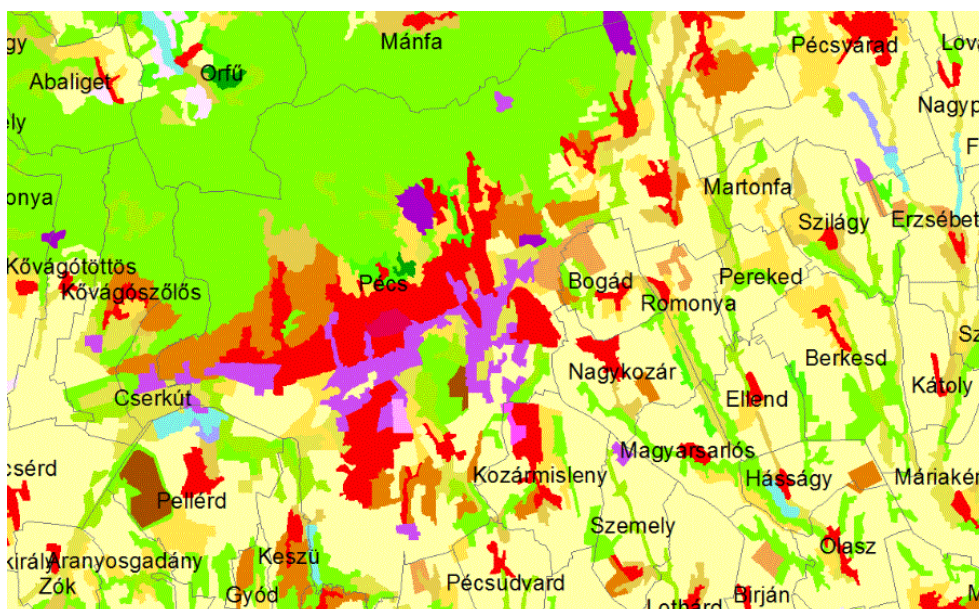
Pécs **oktatási és kulturális hagyományait, és egészségiparát** a koncepció egyaránt helyi közösség-szervezési, valamint idegenforgalmi vonzás tekintetében kezeli. Említést tesz a kedvező **környezeti adottságokra (Mecsek)**, amelyeket szintén turisztikai és a lokálpatriotizmus szemszögéből értékel. [Pécs mj. város Önkormányzata (2009)]

Szeged helyi és helyzeti energiái a 2007-ben elfogadott városfejlesztési koncepciója alapján

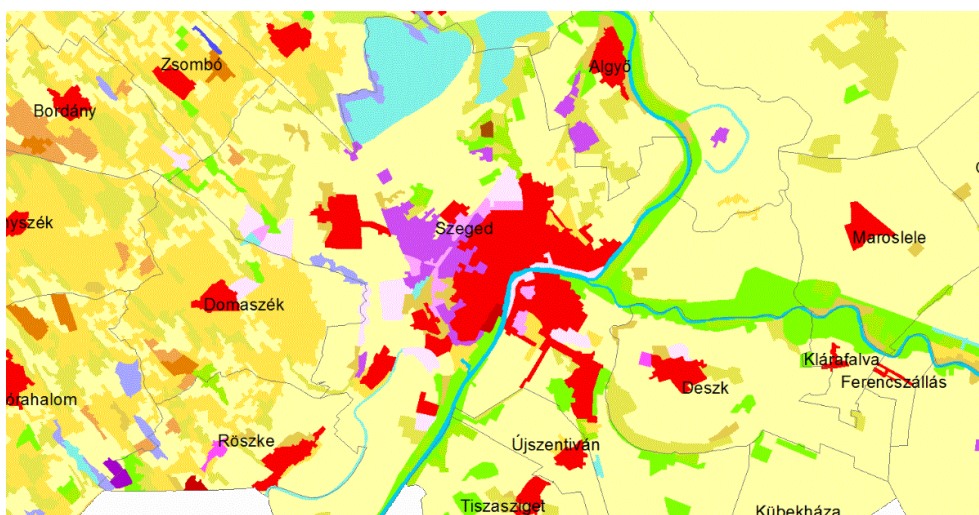
A városfejlesztési koncepció a városalakító tényezők között **említi Szeged különböző tájegységek közötti elhelyezkedését.** A magyar- román- szerb hármas határ metszése olyan helyi energia a város számára, amely jelentős **kereskedelmi szerepet biztosít.** Ez (a történelmi áttekintés alapján is) a **város legrégebbi funkciója;** a kedvező település földrajzi helyzetet mára megfelelő infrastrukturális háttér (fejlődési energia) egészíti ki. A város az **Európai Unió határvárosa,** területét a IV. páneurópai közlekedési folyosó (vasúti közlekedés) szeli át. A természeti környezethez tartozó következő helyi energia a koncepció alapján a **Tisza és Maros folyók** jelenléte. A folyók hatása a várostervezésben érhető leginkább nyomon, kommunikációs hasznosításuk alacsony. A fejlesztési koncepció az előző, természeti környezeti adottságokon túl **kulturális, és épített környezeti helyi energiákról** is ismertetést ad. Ezek közül egyik a **város multikulturális jellege,** amely a jó megközelíthetőség által kulturális, oktatási és idegenforgalmi szerepet biztosít számára. További helyi energia a **város 1879-es árvízi újjáépítését követő sugaras városszerkezete,** amely egyértelműsíti a városfejlesztés területrendezési kereteit. Ezzel összefüggő helyi

A két város helyi és helyzeti energiáinak város/települési koncepcióban történő értékelése után, úgy gondolom, **szükség van egy másfajta megközelítésre is**, hogy **fejlődésüket meghatározó elemeket jobban** megismerhessük. Sajnos a fejlesztési koncepciók egyszerre voltak nagyvonalúak a városok fejlődését elősegítő tényezőkkel, másrésről pedig az elemeket kimondottan gazdasági, és a központi ellátási szerep szemszögéből vizsgálták. Ezért úgy gondolom, hogy más eszközzel is szükséges a városok **helyi és helyzeti energiáinak vizsgálata**. Egy település, mint helytermék három fő célcsoport számára pozicionálja magát (lakosság, befektetők, és turisták), egyik sem magasabb szintű a másiknál, azonban az jól ismeretes, hogy a csupán turizmusra történő „szakosodás” a település autonómiáját gátolhatja, versenyképességére negatív hatást gyakorolhat hosszútávon.

Kiegészítő információforrásként a TeIR rendszerben közzétett Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) CORINE Felszínborítottság adatkörével dolgoztam. A felszínborítottságra vonatkozó adatok a 2006-os évből származnak; a felmerését az Ügynökség hatévente végzi el, s a legfrissebb adatokat még nem birtokolja a VÁTI Nonprofit Kft. [www.teir.vati.hu]

Forrás: (TeIR)| Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) CORINE Felszínborítottság

2. ábra Szeged város felszínborítottság térképe, CORINE Felszínborítottság 2006

Forrás: (TeIR)| Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) CORINE Felszínborítottság

Pécs és Szeged felszínborítottsági képét az 1-2. ábra mutatja. A VÁTI TeIR rendszeréből elérhető alkalmazással hozzá tudtam jutni a városok képéhez, azonban a színmagyarázatokról nem találtam közzétételt. Ennél fogva az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) oldaláról töltöttem le egy angol kategória- leírást. A leírásban az egyes felszíni kategóriához tartozó színek alapján már el tudtam készíteni az ábrákhoz tartozó színséma- rendszert. [www.eea.europa.eu (corine)]. Az eredményt a következő táblázat mutatja:

1. táblázat CORINE felszínborítottsági kategóriák angolul magyar megfelelőkkel, színekkel

Forrás: [www.eea.europa.eu (corine)] - [www.teir.vati.hu] alapján saját munka

CORINE kategóriák (angolul)	Magyar megfelelő	Szín
Continuous urban fabric	Összefüggő település szerkezet	
Discontinuous urban fabric	Nem összefüggő település szerkezet	
Industrial or commercial units	Ipari vagy kereskedelmi területek	
Road and rail networks and associated land	Út és vasúthálózatok és csatlakozó területek	
Port areas	Kikötők	
Airports	Repülőterek	
Mineral extraction sites	Nyersanyag kitermelés	
Dump sites	Lerakóhelyek meddőhányók	
Construction sites	Építési munkahelyek	
Green urban areas	Városi zöldterületek	
Sport and leisure facilities	Sport szabadidő és üdülő területek	
Non-irrigated arable land	Nem öntözött szántóföldek	
Rice fields	Rizs földek	
Vineyards	Szőlők	

Fruit trees and berry plantations	Gyümölcsösök és bogyósok	
Pastures	Legelők	
Complex cultivation patterns	Komplex művelési szerkezet	
Land principally occupied by agriculture, with significant areas of natural vegetation	Elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természetes formációkkal	
Broad-leaved forest	Lomblevelű erdők	
Coniferous forest	Tűlevelű erdők	
Mixed forest	Vegyes erdők	
Natural grasslands	Természetes gyepek és természetközeli rétek	
Transitional woodland-shrub	Átmeneti erdős-cserjés területek	
Beaches, dunes, sands	Homokos tengerpartok dűnék homok	
Sparsely vegetated areas	Ritkás növényzet	
Inland marshes	Szárazföldi mocsarak	
Peat bogs	Tőzeglápok	
Water courses	Folyóvizek vízi utak	
Water bodies	Állóvizek	

A városokhoz tartozó CORINE kategóriákat egyrészt a térkép alapján azonosítottam be, majd az eredményt összevettem a TeIR rendszerből kinyert 2006-os területi adatokkal. Elkészítettem egy összehasonlító ábrát, ami jól mutatja a két város eltérő területhasználatát, és a helyi energiáikban való különbségeket is:

2. táblázat Pécs és Szeged felszínborítottsága CORINE 2006 kategóriák szerint

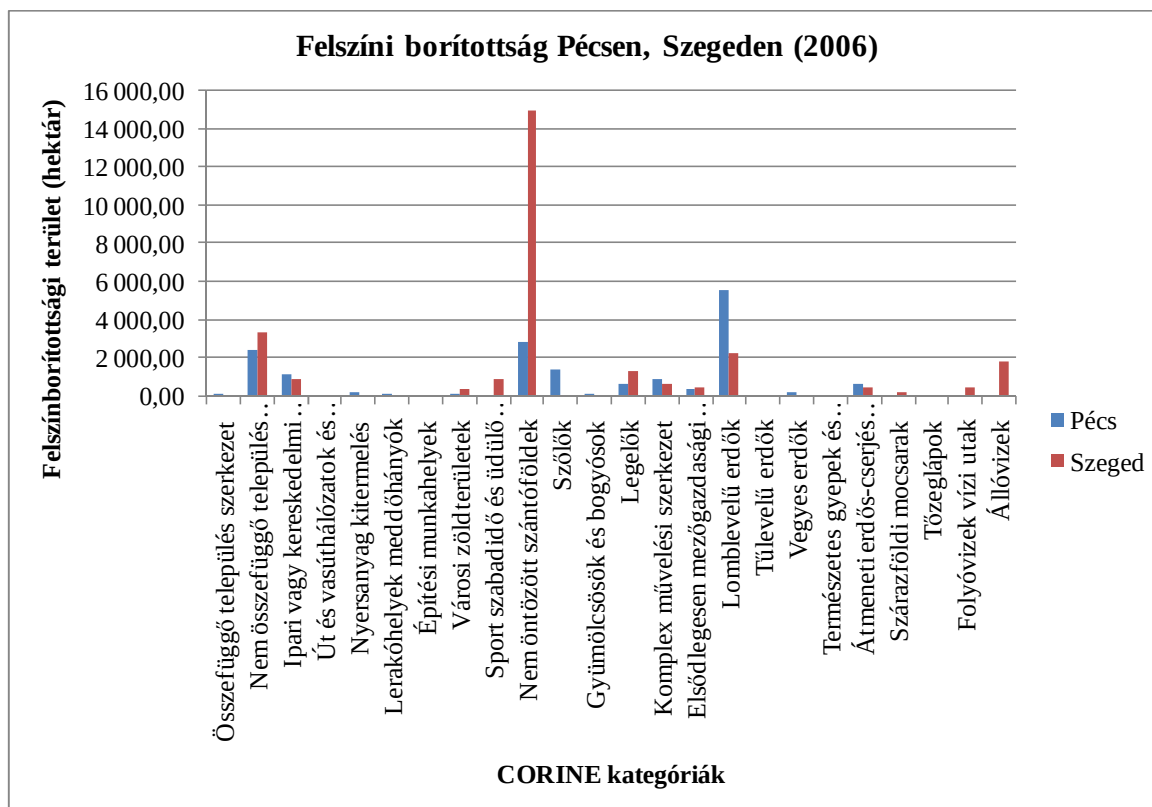
Forrás: [www.eea.europa.eu (corine)] - [www.teir.vati.hu] alapján saját munka; adathiány esetén a releváns mezőkben az N/A jelölés látható

CORINE kategóriák	Pécs (hk)	Szeged (hk)
Összefüggő település szerkezet	81,02	N/A
Nem összefüggő település szerkezet	2373,6	3329,1
Ipari vagy kereskedelmi területek	1122,63	863,02
Út és vasúthálózatok és csatlakozó területek		51,63
Kikötők		N/A
Repülőterek		N/A
Nyersanyag kitermelés	202,24	
Lerakóhelyek meddőhányók	51,11	31,27
Építési munkahelyek	2,27	
Városi zöldterületek	49,43	351,16
Sport szabadidő és üdülő területek		905,78
Nem öntözött szántóföldek	2834,42	14988,8
Rizs földek		
Szőlők	1348,62	
Gyümölcsösök és bogyósok	124,14	31,02

Legelők	606,81	1264,8
Komplex művelési szerkezet	847,71	658,29
Elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természetes formációkkal	346,36	428,54
Lomblevelű erdők	5492,11	2199,04
Tülevelű erdők	28,57	
Vegyes erdők	140,14	
Természetes gyepek és természetközeli rétek		50,6
Átmeneti erdős-cserjés területek	589,07	442,83
Homokos tengerpartok dűnék homok		
Ritkás növényzet		
Szárazföldi mocsarak		223,61
Tőzeglápok		
Folyóvizek vízi utak		470,8

Az előzetesen várható eredményt, azaz, hogy Pécs jellegét a domborzat, Szegedét a vizek közelsége befolyásolja beigazolódott. Néhány felszínborítottsági érték meglepő lehet. Az első, hogy a két város között meglehetősen nagy volt a különbség a zöldterületek tekintetében Szeged javára, s ugyanilyen különbség a sport szabadidő és üdülő területek hiánya Pécsen. Szegeden ezt a helyi energiát a határváros és a vízi sporthagyomány élteti. Pécsen a gyümölcs és szőlőtermesztés adottságai egyértelmű előnyt mutatnak, további pozitív környezethez kapcsolódó helyi energia a fafajok (lomlevelű, tülevelű) gazdagsága.

A CORINE felszínborítottsági adatok birtokában, a felszínek területnagyság adatait kigyűjtve elkészítettem egy kimutatást a **városok egyes felszínadottsághoz tartozó területnagyságáról**. E módon nemcsak a területi sokszínűséget figyelhetjük meg, hanem azt is, milyen **mértbeli különbségek vannak a számos felszínborítottsággal bíró felületek között**. Az elemzés során azokat a kategóriákat, amelyek egyik városnál sem relevánsak kivettem a vizsgálatból, és ugyanezt tettem azoknál a felületeknél is, amelyeknél nem állt rendelkezésre a területnagyságra vonatkozó információ. Az eredményt a következő ábra mutatja:

3. ábra CORINE 2006 szerinti felszínborítottságok Szegeden és Pécsen

Forrás: [www.eea.europa.eu (corine)] - [www.teir.vati.hu] alapján saját munka

Az ábrából láthatjuk, hogy amíg Pécs esetében kiegyensúlyozottabb térhasználatról beszélünk, bár a környezeti természeti elemeket illetően Szeged gazdagabb (városi zöldterületek, sport szabadidő és üdülő területek, természetes gyepek és természetközeli rétek). Szeged esetében igazán szélsőségesnek tűnik a térhasználat, a város legnagyobb felszíni borítottságú része nem öntözött szántóföldből áll. Mindkét város hordozza a poszt industrializált városra jellemző széttettséget (nem összefüggő településrészek nagysága). Így nem véletlen az sem, hogy a mai várostervezés hangsúlyt fektet a régi ipari épületek, vagy természeti területek újrahasznosítására, a városok kompaktságának elősegítésére.

2.2 Pécs és Szeged ellátási szerepkörei

A városok ellátási szerepköre regionális jellegű szolgáltatás-nyújtást jelent a várost körülölelő települések számára. Az ellátási szerepkörök gyakran a múltban gyökereznek, de találunk tudatos állami funkció-telepítést is. A két város esetében gondolhatunk az első világháborút követően az egyetemek átköltöztetésre, és a szegedi Csillag börtönre. Ide sorolhatjuk még a vallási kultusz szakrális helyszíneit, az államigazgatás intézményeit, a kulturális, és egészségügyi, sport intézményeket. Első lépésben érdemes a két város intézményi ellátottságát megvizsgálni. A KSH Területi statisztikai rendszeréből elérhető a

városok intézményi ellátottsága. Az adatfelvétel hiányossága, hogy az egyes intézmények létre kérdéz rá, a mennyiségükre nem. Sajnos az eredményekből az is látszik, nem minden adat jut be részükre, ugyanakkor egyfajta betekintést ad a városok intézményi ellátottságára.

3. táblázat Intézményi ellátottság a városokban, 2011.

Forrás: KSH

Mutatók	Pécs	Szeged
Munkaügyi központ, illetve kirendeltség léte (igen-nem)	1	1
Okmányiroda léte (igen-nem)	1	1
Rendőrőrs (körzeti megbízott) léte (igen-nem)	1	1
Vasútállomás léte (igen-nem)	1	1
Helyközi autóbusz-megálló léte (igen-nem)	1	1
Postahivatal /fiókpost, postamesterség, ügynökség, kirendeltség/ léte (igen-nem)	1	1
Benzinkút /üzemanyagtöltő állomás/ léte (igen-nem)	1	1
Bankfiók léte (igen, nem)	1	1
Piac léte (igen-nem)	1	1
Kemping léte (igen-nem)	1	1
Ruházati szaküzlet léte (igen-nem)	1	1
Iparcikk jellegű üzlet és áruház léte (igen-nem)	1	1
Közüzem vízhálózat léte (igen-nem)	1	1
Közüzem szennyvíz- csatorna- hálózat léte (igen-nem)	1	1
Szennyvíztisztító léte (igen-nem)	1	1
Járó beteg szakellátás léte (igen-nem)	1	1
Kórház léte (igen-nem)	1	1
Kórházi szülészeti-nőgyógyászati osztály léte (igen-nem)	1	1
Mentőállomás léte (igen-nem)	1	1
Gyógyszertár léte (igen-nem)	1	1
Bölcsőde léte (igen-nem)	1	1
Idősek nappali intézményének léte (igen-nem)	1	1
Háziorvosi szolgálat léte (igen-nem)	1	1
Házi gyermekorvosi szolgálat léte (igen-nem)	1	1
Családi napközi léte (igen-nem)	1	1
Időskorúak (átmeneti elhelyezést nyújtó) gondozóházainak léte (igen-nem)	1	1
Időskorúak (tartós bentlakásos) otthonainak léte (igen-nem)	1	1
Óvoda léte (igen-nem)	1	1
Általános iskola léte (igen-nem)	1	1
Középiskola léte (igen-nem)	1	1
Települési könyvtár léte (igen-nem)	1	1
Közművelődési intézmény léte (igen-nem)	1	1
Szakiskolai és speciális szakiskolai feladat-ellátási hely léte (igen-nem)	1	1
Kollégiumi feladat-ellátási hely léte (igen-nem)	1	1
Múzeum léte (igen-nem)	1	1

Sportcsarnok, sportpálya léte (igen-nem)	1	1
Uszoda, fürdő, gyógyfürdő léte (igen-nem)		1
Strand léte (igen-nem)		1

Az intézményi ellátottságot látva, Pécs és Szeged is uniformizált nagyvárosnak tűnnek. Az ellátottság annyit mutat, hogy legfeljebb a vízhasználatú funkcióknál van némi eltérés a városok között, annak ellenére, hogy láthattuk, milyen különböző módon fejlődtek, és milyen fejlődési energiáik vannak. A statisztikai elemzésnél az is egyértelművé vált, hogy már a két megye között nagy a fejlődésbeli szakadék (ha a GDP/ főt elfogadjuk ennek mérésére) Csongrád megye javára, ugyanakkor Budapest fejlettségétől egyértelmű lemaradásban vannak. Így felmerül a kérdés, hogy miközben számos projekttel igyekeznek az innovációs képességükön, kulturális vonzerejükön változtatni, s mindezt úgy, hogy a környezeti szempontokat is beleépítik a tervezésbe, mi okozza mégis ezt a lemaradást. A kérdést nehéz megválaszolni, azonban annyi bizonyos, hogy a helyi gazdaságfejlesztéssel egy belső piac számára lehetséges a térségi autonómia erősítése, a nagyvárosi ellátó szerepek megőrzésével mellett.

Szeged városfejlesztési koncepciójában hagyományos ellátási szerepkörként említik az oktatást, hiszen ahogy a koncepció írja, a közép- és felsőoktatásban részvevő hallgatók félszázazres főt számláló rétege egy város lakosságát is kitehetné. A Szegedi Tudományegyetem révén, amely a város legnagyobb foglalkoztatója, a város az ország második legnagyobb oktatási, kutatási és tudományos központjának számít, Budapest után. Másik hagyományos szerepkör a város egészségügyi ellátása (klinikák), valamint a kulturális szerepe is (előadó művészet, képzőművészet, színház, hangverseny).

Pécs településfejlesztési koncepciója két ellátási területet emel ki, amelyeket hangsúlyosan kíván fejleszteni: ezek az oktatás, és a kultúra. Pécs 2010-ben nyerte el az Európa kulturális fővárosa címet. A program sikerességének, vagy árnyoldalainak ismertetése nem képezi szerves részét a tanulmánynak. Ugyanakkor szeretném megosztani, hogy egyrészt nyilvánvaló a projekt fizikai megvalósulásának késése miatti kár, illetve az, hogy az érdeklődés, amely a cím megnyerésével a város számára jutott, nem transzformálódott át feltétlen pozitív élménnyé a turisztikai szolgáltatásokat igénybevevők körében. Másik oldalon pedig, itt a lehetőség, hogy a projekt segítette attrakciókkal hogyan lehet a város kulturális ismertségét széles körben terjeszteni, mindamelllett biztosítva egy olyan szolgáltatási szintet, hogy a fogyasztói elvárások és a szolgáltatói teljesítmény találkozzanak.

2.3 A városok gazdasági potenciálja

A 2007. évben induló Európai Unió programozási időszak, a második Nemzeti Fejlesztési Terv nevű Nemzeti Fejlesztési Referenciakeret dokumentum bevezette hazánkban a „pólusváros” és a „pólusi szerepkör” fogalmát. Az elképzelés szerint a magyar térszerkezetben egyszerre kell a potenciális fejlődési pólusokat fejleszteni, hogy térségükben pozitív hatással bírjanak, valamint az elmaradott térségek felzárkóztatásáért tenni. Pécs és Szeged ilyen módon 2007 óta pólusvárosok, s a fejlesztési területekként meghatározott ágak utat szabtak a fejlődés irányának. Pécs, az „életminőség pólusa” a kulturális és környezetipar fejlesztését kapta prioritásul, amíg Szeged a „Biopolisz” egészségipari, környezetipari, agrárgazdasági biotechnológiára irányuló kutatások központi szerepét nyerte el. [Szeged mj. város Önkormányzata (2007)]

2.3.1 A gazdasági szerkezet

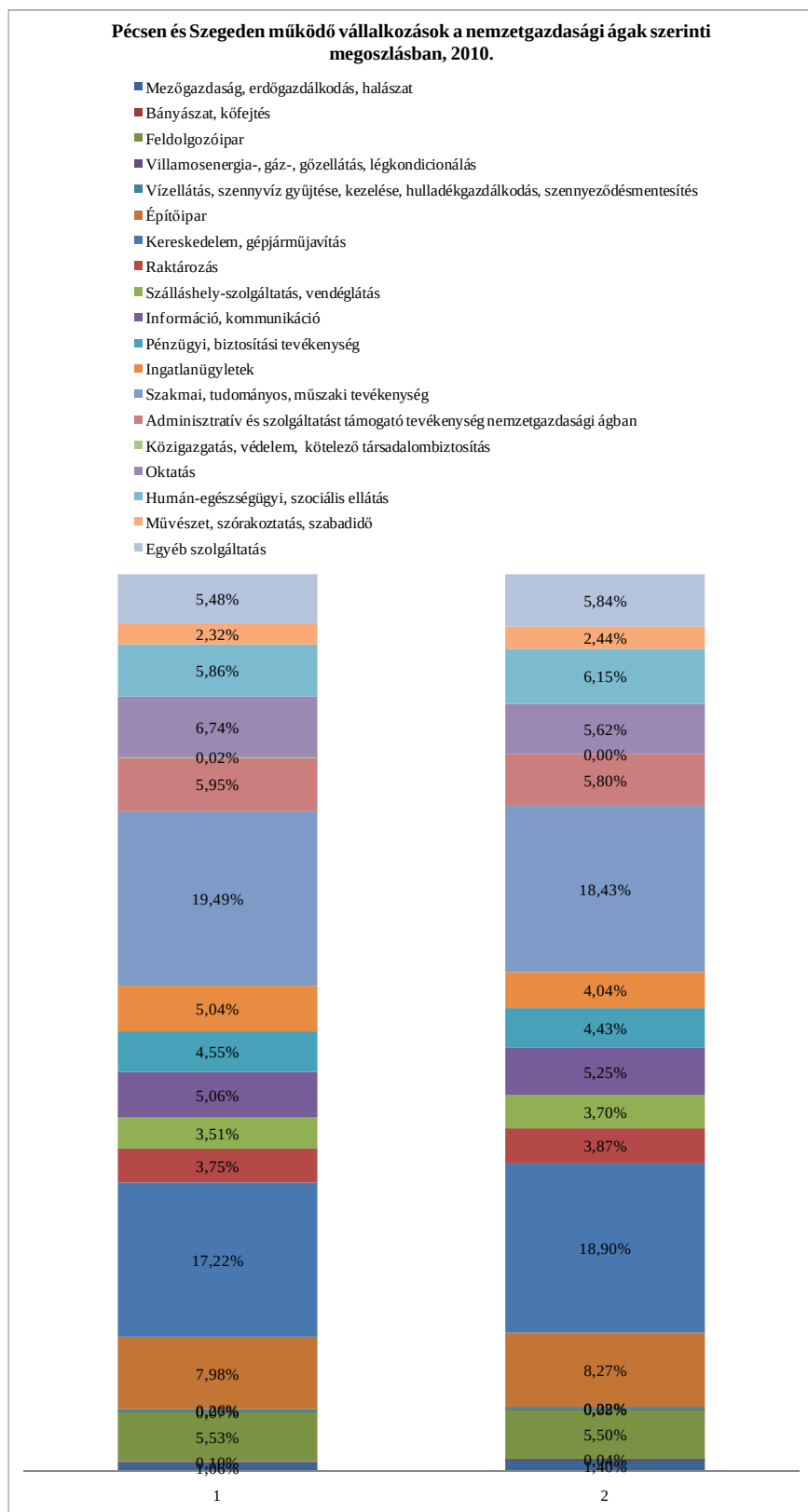
A városok gazdasági szerkezetére vonatkozóan a KSH Területi Statisztikai rendszer gazdasági szervezetek nyilvántartását vettem alapul, mutatóként a működő vállalkozások számát vettem, az adatokat 2008-2010 közötti időszakra (addig volt elérhető) gyűjtöttem ki. Az eredményt a következő táblázat mutatja:

4. táblázat Működő vállalkozások száma Pécsen, Szegeden 2008-2010 között, nemzetgazdasági ágak szerint

Forrás: KSH-TSTAR adatai alapján saját munka

Működő vállalkozások száma (db), vállalkozási demográfia szerint	2008.			2009.			2010.		
Nemzetgazdasági ág, egyszerűsített megnevezés	Mind- összesen	Pécs	Szeged	Mind- összesen	Pécs	Szeged	Mind- összesen	Pécs	Szeged
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	23081	141	212	22744	135	208	23331	146	204
Bányászat, kőfejtés	446	12	6	448	14	6	460	14	6
Feldolgozóipar	55008	855	907	51802	781	838	51475	764	799
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	486	9	11	506	8	14	556	10	12
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés	1877	34	31	1876	33	27	1967	36	32
Építőipar	70869	1195	1242	67730	1139	1224	66033	1103	1201
Kereskedelem, gépjárműjavítás	144015	2569	2893	139254	2414	2739	139546	2380	2744
Raktározás	32115	548	590	30779	543	566	30263	519	562
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	32372	488	525	32193	488	495	32352	485	537
Információ, kommunikáció	33447	709	725	33487	706	743	34371	700	763
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	28050	621	688	25947	597	621	27673	629	644
Ingatlanügyletek	29370	650	535	30754	672	562	31223	697	587
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	104092	2577	2582	107400	2612	2659	109881	2694	2677
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység nemzetgazdasági ágban	43384	962	1019	37907	849	827	38089	823	842
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	14	0	0	74	2	0	94	3	0
Oktatás	25235	862	757	27497	918	784	28420	931	816
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	25475	732	838	26613	796	857	27623	810	893
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	15389	305	350	15820	322	343	16274	320	355
Egyéb szolgáltatás	36665	712	852	36165	717	843	37049	758	848

A működő vállalatok megoszlásából következtethetünk a helyi gazdaság szerkezetére.
A következő ábra Pécs (1) és Szeged (2) működő vállalkozásainak összetételét mutatja be:

4. ábra Működő vállalkozások nemzetgazdasági ág szerinti megoszlása Pécsen (1), Szegeden (2), 2010

Forrás: KSH – TSTAR alapján saját munka

A működő vállalkozások számából is jól látszik, hogy a hagyományos primer-, szekunder-, tercier ágazatokon túl jelentős gazdasági potenciát képeznek az információ, kommunikáció, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, és az oktatási szakterületeken működő vállalkozások. **Kijelenthetjük, hogy a vállalkozások számának tekintetében is érzékelhető a városok pólus szerepe.**

2.3.2 Innovációs potenciál

Jól ismert, hogy azok az **ágazatok, szakterületek, amelyekben a városok remélt hazai és nemzetközi pólusszerepet töltenek be- Szeged, egészségipari, környezetipari, agrárgazdasági biotechnológia, Pécs kultúra és környezetipar-** igen tudás intenzívek, e módon, hogy versenyképességüket hosszú távon fenntarthassák, innovációs stratégiára van szükségük. Az innovációval összefüggésben azonban fontos megvizsgálni a **komplex rendszert**, az inputként szolgáló környezettől, az outputig, vagyis, hogy **az egyes innováció fejlesztésébe történő beruházások hozzájárultak-e** a kedvező környezeti- gazdasági-és társadalmi fejlődéshez. Az innovációs potenciálnak, attól függően, hogy milyen térségi szinten vizsgáljuk, következők a változatai (hierarchikus rendben): nemzeti innovációs potenciál (**NIP**), a regionális innovációs potenciál (**RIP**), és a városi innovációs potenciál (**VIP**). Az innovációs potenciált a különböző területfejlesztési politikát támogató tervezésnél szokták alkalmazni a terület pozicionálásának érdekében. [Csete (2012b)]. Így, ha tetszik, vehetjük úgy, hogy a következő részben Pécs és Szeged, mint regionális jelentőségű pólusvárost pozicionáljuk, ha kell, újra. Az elemzést városi szinten végezzük el.

a. VIP, input oldali indikátorok

o Intézményi háttér:

Szeged tudományos központi szerepét a tudományos kutatóintézetei, az egyetem, és az ipari parkok adják [www.szegedvaros.hu (tudományos központ)]. A kutatások a dél-alföldi régió gazdaságra koncentrálódnak, az *agrártermelés, az élelmiszer feldolgozás, és az egészségügy/egészségipar* területéhez kapcsolódnak a biotechnológiai-, információtechnológiai kutatások az egyetemi műhelyeken, és kettő rangos szegedi kutatóintézetben: az Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Szegedi Biológiai Kutató Központban, és a Gabonatermesztési Kutató Kht. Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány Biotechnológiai Kutatóintézetében. Előbbi az MTA legnagyobb vidéki kutatóintézménye. [Szeged mj. város Önkormányzata (2007)]. Szegeden 5 ipari park található. Az Első Szegedi Ipari Park *agrár-biológiai innovációra épülő élelmiszer-feldolgozó iparra, könnyűiparra, biotechnológiai iparra, és az infokommunikációs technológiájú (IKT)*

szolgáltatásokra szakosodott vállalkozásokat foglal magában, és a kisvállalkozások gondozására inkubátorházat is üzemeltet. A Heavytex Nyugati Ipari Park a *szoftverfejlesztő-, egészségügyi-, híradástechnikai- kommunikációs és internethez kapcsolódó szolgáltató-, növénynevelő-, termálvíz-hasznosító* vállalkozásokat, és *oktatási- vezetési-menedzsment* tanácsadó cégeket fogja össze. Szintén inkubátorházat üzemeltet a Kálvária Ipari Park Szeged, ahol *építőipari, jármű ipari, szabadidő ipari, fa- és bútorigari, textil- és bőrigari, élelmiszeripari* profilú vállalkozások alkotják az ipari portfóliót. Építőipari, *gépipari, fa- és bútorigari* profilú vállalatok működnek a Délép Ipari Parkban, valamint *üvegiparban, bőrigarban, műanyag iparban, húsiparban, fa- és bútorigarban* működő vállalkozásokat tömörít a SZEKO Ipari Park. [www.szegedvaros.hu (Gazdasági környezet)]. Kedvezően hat a térségi kutatás és fejlesztési bázis erősítésére a Szeged a közeljövőben megépülő ELI Lézerközpont, egyik létesítménye (az ELI az angol extreme light infrastructure kifejezés rövidítése). Az európai kutatási infrastruktúrák stratégiai tervében (ESFRI Roadmap) szereplő, nemzetközi Európai Unió projekt keretében megépülő kutató szuperlézer a fény és anyag kölcsönhatását ez idáig kivitelezhetetlen intenzitással tudja majd vizsgálni, így méltán remélhetjük, hogy az új technológia útján felhalmozott ismeretek úttörők lesznek a fizika új területeire. Az ELI Lézerközpont három európai helyszínen épül, Prágában a lézertechnológiai és lézeralkalmazási központ, Szegeden a rövidimpulzusos lézertechnológiára és ennek alkalmazására koncentráló központ, Bukarest mellett pedig a fotonukleáris technológia és alkalmazásainak kutatására telepítenek üzemet. [www.eli-hu.hu]

Hasonlóan Szegedhez, **Pécs is az egyetem, a kutatóközpontok jelenléte, és az ipari parkok jelentik az innovációs potenciál intézményi háttérét. Pécs kutatási, fejlődési irányát a vezetők pólusszerepének erősítésében látják, így a kiemelt fejlesztési területek az egészségipar, a környezetipar és a kulturális ipar.** [www.pecsgazdasaga.hu]. Ahogy azt, Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara weboldalán, Dr. Síkfői Tamás, egy 2010-ben megjelent cikkében írja, a pécsi fejlesztés nem útkövető- magatartású, a gazdaságfejlesztés új együttműködési rendszerekbe integrálja a várost. A fejlesztés területei az egészség-, környezet-, és kulturális ipar. A fejlesztést abban a reményben kezdi a város, hogy az érintett piacok makro helyzete stabil marad, és Pécs is részesülhet a kedvező hatásokból. [www.pbkik.hu (2010)]. Személyes véleményem, hogy egy ilyen fajta utópisztikus megközelítés, paradigmaváltás, ha úgy tetszik, nem feltétlenül hozza meg hatását. **Ahhoz, hogy a térség hosszú távon versenyképes legyen, belső energiái alapján kell a fejlesztéseket meghoznia.** A cikkben, bár szerepel, hogy az Iparkamara segítséget

nyújt a pályázó vállalatoknak; a szerző a cikkben kéri meg őket az együttműködésre: „*Ezúton is felhívunk minden Dél-dunántúli vállalkozást, intézményt és önkormányzatot, amelynek a fejlesztési pólusba illeszthető projektje van, jelentkezzen, mivel a pólus nyílt stratégia, feladata az új stratégiai irányokba foglalható valamennyi fejlesztés koordinálása, segítése a térség jólétének megteremtése érdekében [www.pbkik.hu (2010)].*” Azon túl, hogy az eset remek példa lenne közösségi szervezésre bátorító rendezvények számára esettanulmányként, az innovációs potenciál szempontjából az intézményi háttér kérdése égető. Létezett megfelelő tudásbázis, kutató- fejlesztő intézményrendszer az új gazdasági irányváltás előkészítésére? A cikk a többi térségi iparkamarával, így a somogyi és tolnai kereskedelmi és iparkamarákkal valamint az Regionális Fejlesztési Ügynökséggel (RFÜ), kötött szoros együttműködésről ad tudósítást.

Nem áll szándékomban a pécsi K+F intézményrendszer **pozitív oldaláról** sem eltekinteni. A városban működik az MTA Regionális Kutatások Központja, amely többek között empirikus kutatásokat végez helyi és térségi tervezésre való tekintettel, a regionális tudományok elméleti kutatása mellett. [Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Kft. (2010b)]. A Pécsi Egyetemen a komoly kutatómunkát végző doktori képzés hallgatói mellett a PTE Szentágothai János Kutatóközpont tagjai, akik részére, a 2008-as támogatói döntést követően új kutatóközponti épületüket, a Science Building-et ez év szeptemberében adták át. Az új tanévben már az elkészült épületben folytatták a pólus szerepet erősítendő egészség, és környezetipar kutatásokat.[www.pt.hu (Science Building)]. A városban jelentős vállalkozások működnek az információ, technológia, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység területén is. Pécs területén három ipari park található. A Pécsi Ipari Parkban elektronikai-, autóipari-, logisztikai-, valamint biotechnológiai vállalkozások működnek. A Pannova Ipari Park széles spektrumú vállalkozás- portfólióval bír, a parkban egyaránt működik ingatlanforgalmazással-, élelmiszeripari gépek előállításával-, logisztikával-,gépjárművekkel, lakatos- és fa munkákkal foglalkozó vállalat, és ügyvédi irodák is. Pécs legfiatalabb ipari parkja, az iPark Pécs a város déli részén elhelyezkedő gazdaság- kereskedelmi szolgáltató övezetet jelenti. [Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Kft. (2010a)]. Az ipari park profilja a támogató-menedzsment szolgáltatások nyújtása [www.ipark-pecs.hu]. Az ipari parkok tekintetében Pécsen egyértelmű, hogy azok szolgáltatási, vagy kutatási, fejlesztési spektruma nem harmonizál Pécs, 2007-2013-as időszakra pólusvárosként választott fejlesztési prioritásaival, az innováció-ösztönző hatás mérsékelte.

- o K+F források az innováció terjedésére [Csete (2012b)]:

Hazánkban a kutatás-fejlesztést, innovációt támogató pályázati kiírások többféle forrásból-, alaptól származnak. Kimondottan hazai, és Európai Unió közösségi megvalósításokat segít a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap, ugyanakkor számos gazdaságélénkítő-, információtechnológiai-, és innovációt segítő, fejlesztési beruházási kiírás található a Nemzeti Stratégiai Referenciakeretben, legyen szó az Új Magyarország Fejlesztési Tervről, vagy az Új Széchenyi Tervről. A kiírások vállalat típusra tekintettel is széles skálán mozognak: némely támogatás az induló, kezdeti fejlődésben lévő vállalatok innovációs, kutatás- fejlesztési kompetenciájának fejlesztésére szolgál, amíg a végleten a szigorú munka és ütemtervű, konzorciumban megvalósítandó, az egyes tagok főkompetenciája (core competence) szerint szerveződő projektek megvalósítását is segítik, lehetővé teszik a források. Természetesen a kutatás-fejlesztési projekteknek nem feltétlenül csak a pályázatok jelentenek tőkebevonási alternatívát, lehet befektető, pénzügyi intézmény is.

- o K+F humán feltételei

Az innovációs potenciál soron következő input oldali eleme a K+F humán feltételei. A humán feltételek között gondolhatunk a potenciális munkaerőre, ily módon fontos, hogy az egyetemek minél nagyobb vonzáskörzetből meríthessék a hallgatói körüket, hogy az egyetemről kikerülve az addig oktatásukba fektetett időt és költséget megtérítsék. Humán feltételek között gondolhatunk a lakosságra is, hogy a város iskolázottsága, hogy egy új beruházásnál ismerni lehessen a lakosok munkaügyi helyzetét, iskolázottságát, esetleg mobilitási hajlandóságukat (munkahelyek között, illetve a periférián lakók ingázási preferenciái). Harmadik fontos humán feltétel, az időszakos, de rendszeres szakmai kontaktlehetőségek, közösségek, klubok, amelyek a tudástranszfer megvalósulásán keresztül kedvezők az érintettek számára. Így, amikor a K+F humán feltételeire gondolunk, egyszerre feszül a két kérdés: milyen minőségű, képzettségű, szakismeretű a városok humán erőforrása, illetve milyen preferenciákkal bír a kapcsolatfelvétel, együttműködés területén. Szeged és Pécs esetében is a K+F humán feltételeinek alapját az egyetemük adja, valamint az egyetemen alapuló kutató, és egyéb körök. Tudástranszfer, információ- áramoltatás szempontjából fontosak az ipari parkok, valamint a gazdálkodó- kutató- és oktatási intézmények közötti fórumok, együttműködések.

A K+F gazdálkodó szervezet és oktatási intézmény közötti kapcsolat munkálásának jó példája Szegeden a Természettudományi kar fizikus szakának és az ELI projektnek kapcsolata. Az egyetemen már a BSc alapszakon szakosodhatnak a hallgatók lézertechnika és

elektronika szakirányra, MSc képzésen pedig már lézerfizikusnak is tanulhatnak. [szegedma.hu (2012)]. 2011-ben Pécsen a regisztrált munkanélküliek közel 26%-a, Szegeden 33%-a volt szellemi foglalkozású ember a KSH – TeIR adatai alapján.

Az innovációs potenciál input oldali vizsgálatának utolsó eleme a város/ régió gazdaságának vizsgálata, ami a két város esetében megtörtént a gazdasági potenciájuk meghatározásánál. Ahogy az innovációs potenciál bevezetésénél ismertetésre került, a módszert területfejlesztési tervek készítésénél az adott térség pozicionálására használják. A tanulmányban ennek valamennyire a fordítottja történt, ugyanakkor úgy gondolom, érdemes volt megvizsgálni, hogy a programok innováció és K+F szempontból koherenciát mutatnak-e. Tehát, az egyes prioritási területek hogyan tükröződnek a gazdaság fejlesztésének módszereiben, eredményeiben. Ahogy láthattuk **Szegeden a prioritások és a K+F intézményrendszer között erős harmonizációt tapasztalhattunk**, hiszen pólus város szerepét saját gazdaságára határozta meg. Sajnos Pécs esetében már tapasztalhattunk a tervezett célok (kulturális, környezetipari pólus) és a gyakorlati megvalósítás közötti eltérést, különösképpen az ipari parkok profiljainak túlzott változatosságán, és emellett az egyetemi kutatást elősegítő kutatóközpont létesítésének késésénél (a Science Building 2008-ban kapott támogatói döntést, s a 7 éves programozási ciklus végéhez közeli dátumra, 2012 szeptemberére készült el).

b. VIP, output oldali indikátorok

Az innovációs potenciál másikrésze, az eredmények vizsgálata két nagy csoportra osztható: a tudományos eredmények- illetve a pénzügyi indikátorok. Egyéb módszerek, mint a térségi elmaradottság vizsgálata, és a sorrendiségi mátrix is alkalmazhatóak. [Csete (2012b)]

A két város közötti ilyen típusú összehasonlításnál akadálynak láttam, hogy bár a pólus program a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret alapján indult el a városokban, mégis más típusú prioritások mentén, tehát nehéz lenne egységesen a programokat értékelni, hiszen azok nem azonos tervezés eredményei. A beruházás alapú indikátoroknál nehézséget jelent, a K+F forrásoknál már említett körülmény, számos alapról kerülhetnek a pályázatok finanszírozásra, más- más konstrukció (kiírás) szerint, és mivel a nyilvántartási rendszer a finanszírozási alapok szerint, és az egyes konstrukciók szerint végzi a különböző prioritási területre vonatkozó pályázatok nyilvántartását nehézkes a teljes rendszert jellemző adatok gyűjtése, és ily módon a beruházási összeg megállapítása.

Ennek ellenére fontosnak tartom megvizsgálni a **két város innovációs beruházásait**, projektjeit, valamint az **innovációs örökség kérdését**. Két vizsgálatot elvégeztem ezek vizsgálatára.

- o Innovációs beruházások Pécsen és Szegeden, Új Széchenyi terv (ÚSZT), (Nemzeti Stratégiai Referenciakeret):

A két város pólus szerepének beruházás-ösztönzés tárgyú vizsgálatára az ÚSZT Tudomány - Innováció Programját, valamint Vállalkozásfejlesztési programját választottam. Az programban nyertes pályázatok kiválasztására a következő szűrőfeltételeket alkalmaztam:

- o Pécs és Szeged esetében is az ÚSZT specifikus programjai közül a 10 legnagyobb támogatást nyert pályázatokat vizsgáltam (amennyiben elérhetőek voltak ekkora számban);
- o A nyertes pályázatok esetében a vizsgálati paraméterek a támogatói döntés dátuma, a támogatott szervezet, a projekt elnevezése, a projekt szakterülete, illetve a pályázat költségvetésének támogatás- saját forrás összetétele volt.

A projektekről információt a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) támogatott projekt keresőjéből merítettem. [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)]

A kutatás a következő három hipotézis vizsgálatára épül:

- o **Első hipotézis:** a vizsgált nyertes pályázatok között a helyi egyetemeken folyó kutatás-fejlesztési programok és beruházások szerepelnek;
- o **Második hipotézis:** a pályázatok beavatkozási területei lefedik a városok pólus szerepének fejlesztési területeit;
- o **Harmadik hipotézis:** programonként az első 10 legnagyobb támogatású pályázat összköltségvetésének önrésze eléri a teljes költség 25%-át;
- o **Negyedik hipotézis:** az első 10 legnagyobb támogatású pályázat támogatási döntései egyenletesen oszlanak el a naptári évek között.

5. táblázat Innováció és kutatás- fejlesztés területekhez tartozó vizsgált kiírások, Új Széchenyi Terv

Forrás: saját munka

Fejlesztési program	Kitörési pont	Támogatási konstrukció	Pécs	Szeged
ÚSZT	Tudomány - Innováció Program (1.)	Összes	√	√
	Vállalkozás-fejlesztési program (2.)	A régió innovációs potenciáljának fejlesztése innovatív start-up cégek létrehozásával (2a)	√	√
		Az üzleti infrastruktúra és a befektetési környezet fejlesztése- ipari parkok, iparterületek és inkubátorházak támogatása (2b)	√	√

6. táblázat Tudomány - Innováció Programban támogatott 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Pécsen (2012. november 30.)

Forrás: saját munka [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)] alapján

	Támogatva	Támogatott szervezet, és a projekt neve	Terület	Támogatás	Saját forrás	Teljes költség
1.	2012.08.23	Pécsi Tudományegyetem (PTE)- Mesterséges megtermékenyítés sikerességét befolyásoló tápoldat-markerek vizsgálata	Egészség-ipar	755 399 318	0	755 399 318
2.	2012.08.23	PTE - Neuropeptid-közvetített neurális, vaszkuláris és immunmechanizmusok komplex vizsgálata	Egészség-ipar	701 056 717	0	701 056 717
3.	2012.11.20	PTE - Jól-lét az információs társadalomban	IT	495 389 829	0	495 389 829
4.	2012.04.12	Immunotechnológia Korlátolt Felelősségű Társaság - A Biotechnológiai Innovációs Bázis Akkreditált Innovációs Klaszter közös innovatív termék- és technológia fejlesztéseinek hasznosítása	Egészség-ipar	396 830 770	264 553 847	661 384 617
5.	2012.08.23	PTE - Energiatermelési, energiafelhasználási és hulladékgazdálkodási technológiák vállalati versenyképességi, városi és regionális hatásainak komplex vizsgálata és modellezése	Környezet-ipar	349 453 428	0	349 453 428
6.	2012.11.15	PTE - Szupramolekuláris rendszerek szintézise, fizikai-kémiai tulajdonságaik vizsgálata és alkalmazása elválasztás- és szenzorkémiai célokra	Környezet-ipar	341 026 600	0	341 026 600

7.	2012.1 1.15	PTE - Új biomarkerek azonosítása különös tekintettel az idegrendszerben lerakódó szabad vas-toxicitására, a vastoxicitás kiváltotta oxidatív stresszre és innate immunreakcióra transzlációs vizsgálatokkal	Egészség- ipar	225 397 000	0	225 397 000
8.	2012.0 7.27	PROFITRADE 90 Számítástechnikai és Szolgáltató Kft- - Egykamerás optikai távolságmérő technológia kutatása és erre épülő innovatív alkalmazások fejlesztése okos telefonra	IT	196 095 720	76 259 447	272 355 167
9.	2012.0 2.03	DRAVANET Internet szolgáltató Zrt. - Böngésző alapú multiplatform internettelefon átjáró privát felhőben	IT	178 339 363	217 970 333	396 309 696
10 .	2011.1 0.10	PTE - Sokprocesszoros rendszerek a mérnöki gyakorlatban	IT	172 174 590	9 061 821	181 236 411
		Összesen		3 811 163 335	567 845 446	4 379 008 781

7. táblázat Tudomány - Innováció Programban támogatott 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Szegeden (2012. november 30.)

Forrás: saját munka [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)] alapján

	Tá- mo- gatva	Támogatott szervezet, és a projekt neve	Terület	Támoga- tás	Saját forrás	Teljes költség
1.	2011. 11.17	ELI-HU Fejlesztés-szervező Nonprofit Közhasznú Kft - Az ELI lézer kutatóközpont megvalósítása előkészítő projektjének második fázisa (P2)	IT, fotonika	2 818 131 337	0	2 818 131 337
2.	2012. 09.26	Szegedi Tudományegyetem - Infokommunikációs technológiák és a jövő társadalma (FuturICT.hu)	ICT	1 594 357 613	0	1 594 357 613
3.	2012. 11.15	Szegedi Tudományegyetem - Telemedicina fókuszú kutatások Orvosi, Matematikai és Informatikai tudományterületeken	Egészségipar, IT	857 734 490	0	857 734 490
4.	2012. 09.26	Szegedi Tudományegyetem - "Szuperszámítógép, a nemzeti virtuális laboratórium"	IT	772 310 462	0	772 310 462
5.	2012. 08.23	Szegedi Tudományegyetem - Demencia, neurodegeneratív megbetegedések: korai felismerés, patomechanizmus, új terápiás támadáspontok identifikálása	Egészségipar, neurológia	648 000 000	0	648 000 000
6.	2012. 03.13	Refactoring 2011 Fejlesztő, Innovációs és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság - Küzdelem a szoftvererózió ellen: folyamatos minőségmérésen	IT	501 617 549	334 411 699	836 029 248

7.	2012. 10.12	SimpTech Szoftverfejlesztő és Tanácsadó Kft. - iParking - komplex, seamless parkolás segítő rendszer prototípus kutatás fejlesztése	IT	495 926 100	139 876 592	635 802 692
8.	2012. 08.23	Szegedi Tudományegyetem - Impulzuslézerek alkalmazása az anyagtudományban és a biofotonikában	Agrárpar	493 439 531	0	493 439 531
9.	2012. 08.23	Szegedi Tudományegyetem - Új, funkcionális anyagok által kiváltott biológiai és környezeti válaszok	Agrárpar	492 950 000	0	492 950 000
10.	2012. 02.24	GEOVIEW SYSTEMS Számítástechnikai Kft. - Auto-sztereoszkopikus 3D képalkotó rendszer fejlesztése a Geoview Kft.-nél	IT	373 109 137	200 904 920	574 014 057
		Összesen		9 047 576 219	675 193 212	9 722 769 431

8. táblázat Tudomány - Vállalkozás-fejlesztési program támogatott, 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Pécsen (2012. november 30.)

Forrás: saját munka [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)] alapján

	Támogatva	Támogatott szervezet, és a projekt neve	Terület	Támogatás	Saját forrás	Teljes költség
1.	2012.05.18	IPARK PÉCS Ipari Park Fejlesztő Kft. - Az iPark Pécs-Dél Ipari Park fejlesztésének II. üteme	Gazdasági- kereskedelmi szolgáltatási iparfejlesztés	461 372 082	637 132 875	1 098 504 957

9. táblázat Tudomány - Vállalkozás-fejlesztési program támogatott, 10 legnagyobb támogatást nyert pályázat Szegeden (2012. november 30.)

Forrás: saját munka [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)] alapján

	Támogatva	Támogatott szervezet, és a projekt neve	Terület	Támo- gatás	Saját forrás	Teljes költség
1.	2012.11.28	GlobalLog Logisztikai, Ingatlanhasznosító és Szolgáltató Kft. - A Szegedi Ipari és Logisztikai Park fejlesztése	Agrár-biológiai innováció	281 940 527	281 940 527	563 881 054
2.	2012.05.23	KÖZ-SZEM-PONT Szolgáltató és Kereskedelmi Kft - A KÖZ-SZEM-PONT Kft. inkubátorház építése	Pénzügyi, marketing tanácsadás (szolgáltatások)	200 000 000	244 444 444	444 444 444
3.	2012.07.18	SUNTEC SYSTEM KERESKEDELMI, SZOLGÁLTATÓ ÉS Kft. - Vállalkozói inkubátorház létrehozása a Szegedi Logisztikai és Ipari Park területén	Környezetipari (megújuló energia) tanácsadás	156 928 302	156 928 302	313 856 604

4.	2012.11.28	DD Partner Invest Ingatlanforgalmazó és Kft. - A DD Partner Invest Kft. iparterület fejlesztése Szegeden	Ingatlanfejlesztés	153 975 951	153 975 951	307 951 902
		Összesen		792 844 780	837 289 224	1 630 134 004

Egyik városban sem történt pályázati támogatás a Vállalkozásfejlesztési program „A régió innovációs potenciáljának fejlesztése innovatív start-up cégek létrehozásával” [www.nfu.hu (támogatott projektkereső)] kiírására.

o Hipotézisvizsgálatok

- **Első hipotézis:** a vizsgált nyertes pályázatok között a helyi egyetemeken folyó kutatás-fejlesztési programok és beruházások szerepelnek

Mindkét város esetében **igaz** a Tudomány - Innováció Program projektjeire (Vállalkozásfejlesztési programra nem). A Pécsi Tudományegyetem a vizsgált 10 projektből 7-nél kedvezményezett, az első 10 legmagasabb támogatási összeget kapó pályázatok támogatási keretének 80%-át az intézmény kezeli. A Szegedi Tudományegyetem hegemoniája a vizsgált mintában kisebb, a 10 projekt közül 6-nál kedvezményezett, a támogatási összeg 54%-a van nála.

- **Második hipotézis:** a pályázatok beavatkozási területei lefedik a városok pólus szerepének fejlesztési területeit

Pécs, az „életminőség pólusa” a kulturális és környezetipar fejlesztését kapta prioritásul, a vizsgált **innovációs pályázatok sorában a kultúrát nem** (annak fejlesztésére az Európai Kulturális Főváros cím keretében került sor 2010-től), **a környezetipar fejlesztését vizsgálhatjuk**. A 10 legnagyobb támogatású projekt között egy kapcsolódik a környezethez, a többi biotechnológiai-, IT-, illetve egyéb természettudományi (fizika, kémia) területhez kötődik. Tehát Pécs esetében nem állíthatjuk, hogy a Pólusváros fejlesztési irányait reprezentálják a Tudomány – Innováció Program legjobban támogatott projektjei.

Szeged Pólus szerepe- a „Biopolisz” egészségipari, környezetipari, agrárgazdasági biotechnológiára irányuló kutatások központként tekinthető. A Tudomány – Innováció Program legjobban támogatott projektjei között egészségipari, biotechnológiai és emellett IT és Infokommunikációs (IKT) szakterületű projektek kezdődtek, a vizsgált elemek nem fedik le a Pólus szerephez kötött szakágakat.

- **Harmadik hipotézis:** programonként az első 10 legnagyobb támogatású pályázat összköltségvetésének önrésze eléri a teljes költség 25%-át

A hipotézis a Tudomány – Innováció Programra vonatkozóan egyik városra sem igaz, ami az egyetemeken nyertes pályázataira vezethető vissza. Szegeden a 10 leginkább támogatott projekt összköltségének alig 7%-a finanszírozódik a támogatott szervezetek által, míg ez Pécsen 13%. A Vállalkozásfejlesztési program támogatott projektjeire az állítás igaz, az

egyetlen pécsi pályázó a kategóriában a projekt költség 58%-át fedezi önrészből, Szeged 10 legjobban támogatott pályázatának 51%-át finanszírozzák a kedvezményezettek.

- **Negyedik hipotézis:** az első 10 legnagyobb támogatású pályázat támogatási döntései egyenletesen oszlanak el a naptári évek között

Ezt a hipotézist határozottan el lehet vetni. A Tudomány - Innováció Program pályázatainál Szegeden 10 db-ból 1-re 2011-ben, a többire 2012-ben született támogatói döntés, ez az arány Pécsre is érvényes. A Vállalkozásfejlesztési program pályázatainál mindkét városnál 2012-ben történt szerződéskötés. A nagyarányú aránytalanság arra enged következtetni, hogy az idő múlásával, a 7 éves periódus kifutásával könnyebb támogatáshoz jutni.

o Az innovációs örökség vizsgálata

10. táblázat Innovációs örökség vizsgálatba bevont vállalatok és főbb adataik, Pécs, Szeged

Forrás: saját munka [http://e-beszamolo.kim.gov.hu/] oldalról letöltött Beszámolók alapján

	Hagyomány- elődje, alapítás éve	Örökség továbbvivő, bejegyezve	Székhelye	Értékesítés nettó árbevétele (ezer Ft) "A"			Alkalmazotti létszám (fő) "B"			Bérköltség és egyéb személyi kifizetések (ezer Ft) "C"			Éves kibocsátott veszélyes hulladékmennyiség (kg) "D"			Éves kibocsátott hulladékmennyiség (kg) "E"			Kutatás kísérleti fejlesztés költsége (Ezer Ft) "F"		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
1.	Zsolnay- kerámiagyár (1868)	Zsolnay Porcelánmanufa ktúra Zrt. (1999.július 22.)	7630 Pécs, Zsolnay Vilmos u 37.	739 485	1 166 908	838 790	252,0	255,0	240, 0	433 325	447 310	414 602	11 685	3 013	4 912	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
2.	Harmeli Kesztyűgyár (1861)	GANT Pécsi Kesztyű Kft. (1993.április 8.)	7627 Pécs, Mohácsi út 107.	137 624	162 909	167 240	36,0	42,0	42,0	67 697	63 648	70 867	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
3.	Szegedi Szabadtéri Játékok (1931)	Szegedi Szabadtéri Játékok és Fesztivál Szervező Nonprofit Kft. (2007. december 22.)	6720 Szeged (Kölcsey u. 12 - Reök- palota)	392 017	411 698	347 655	9,5	9,5	12,0	31 850	27 810	29 831	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
4.	Pick Márk szalámigyára (1869)	PICK SZEGED Szalámigyár és Húsüzem Zrt. (1992.augusztus 10.)	6725 Szeged, Szabadkai út 18.	64 002 997	58 393 075	58 125 517	2 836,0	2 910,0	2 885	5 677 854	7 044 872	7 120 344	14 347	17 819	574 331	18 047 454	2298 8421	21 310 962	72 277	69 900	64 106

- Vizsgált indikátorok:

11. táblázat Indikátorok innovációs örökség vizsgálatára

Forrás: saját munka

Kód	Indikátorok	Módszer
A	Árbevétel százalékos lefelé, felfelé mozgásának mértéke	Kumulált indexérték (2009-2011)
B	Átlagos személyi kifizetések	Index=átlagos bérköltség és személyi költségek (2009-2011)/átlagos alkalmazotti létszám (2009-2011)
C	Létszámváltozás egyenlege (fő)	2009-2011 közötti elbocsátások és felvételek egyenlege
D	Veszélyes hulladékmennyiség egyenlege (kg)	2009-2011 közötti hulladék kibocsátási egyenleg (növekedés/mérséklés)
E	Ezer Ft árbevételre jutó veszélyes hulladékkeletkezés	Index=átlagos veszélyes hulladék kibocsátás (2009-2011)/átlagos árbevétel (2009-2011)
F	Ezer Ft árbevételre jutó kutatás kísérleti fejlesztés költsége	Index= kutatás kísérleti fejlesztés költség átlaga (2009-2011)/átlagos árbevétel (2009-2011)

12. táblázat Indikátorok értékei innovációs örökség vizsgálatára

Forrás: saját munka

Kód	Zsolnay Porcelánmanufaktúra Zrt.	GANT Pécsi Kesztyű Kft.	Szegedi Szabadtéri Játékok és Fesztivál Szervező Nonprofit Kft.	PICK SZEGED Szalámigyár és Húsüzem Zrt.
A	29,68%	21,03%	-10,54%	-9,22%
B	1734	1685	2887	2299
C	-12,0	6,0	2,5	49,0
D	-6773			563456
E	0,007143			0,003360
F				0,11%

A kapott eredmények alapján elkészíthető a társaságok sorrendiség- mátrixa. Az A, B, C és F indikátorok esetében annál nagyobb rangszámot kap a társaság minél nagyobb az index értéke, a D, E indikátoroknál éppen a fordítja érvényes.

13. táblázat Sorrendiségi mátrix

Forrás: saját munka

Kód	Zsolnay Porcelánmanufaktúra Zrt.	GANT Pécsi Kesztyű Kft.	Szegedi Szabadtéri Játékok és Fesztivál Szervező Nonprofit Kft.	PICK SZEGED Szalámigyár és Húsüzem Zrt.
A	1.	2.	4.	3.
B	3.	4.	1.	2.
C	4.	2.	3.	1.
D	1.			2.
E	2.			1.
F				1.
Összesen (A-B-C)	8	8	8	6
Összesen (D-E)	3			3

Az adatok elérhetőségének változatossága miatt külön értékeltem az első három, és a következő kettő indikátort. Az első háromnál a Pick Szeged Zrt. teljesített a legjobban, a többiek az alkalmazott indikátorok szerint azonosan szerepeltek. A D- E indikátorok esetében a két társaság között egyenlőség mutatkozott a végeredmény rangszám tekintetében.

3 Befejezés

A két város fejlődési energiái sorában először a helyi energiákat ismerhettük meg. A két település egészen különböző adottságokkal bír, éppen ezért került megfogalmazásra ellátási szerepkörük kapcsán, hogy uniformizált nagyvárosoknak tekinthetjük őket. A helyi és helyzeti energiák kapcsán kiviláglott, hogy a városfejlesztési koncepciók kevés leírást tartalmaztak ezekről, pedig a fejlesztésben igen fontos szerepet kaphatnának. Szeged hagyományos ellátási szerepköre között említhetjük az oktatást, kulturális és egészségügyi szerepét; Pécs esetében az oktatást és kultúrát. A tervekben a belső erőforrások jobb használatának, illetve a helyi lakosság életszínvonalának figyelembevétele kevésbé nyomon érhető.

Az innovációs beruházások vizsgálatánál egyértelművé vált, hogy a városok egyetemei a programok fő kedvezményezettei. Az innovációs beruházások között Szegednél pólus szerepéhez köthető programokkal találkozhatunk, míg Pécsnél ez a tendencia nem állt fenn, még úgy sem, ha a kulturális pólus szerepétől eltekintettünk. Szegeden a pólusvárosi-prioritások és a K+F intézményrendszer között is erős harmonizációt tapasztalhattunk, sajnos

Pécs esetében már tapasztalhattunk a tervezett célok (kulturális, környezetipari pólus) és a gyakorlati megvalósítás közötti eltérést.

Irodalomjegyzék

Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH), Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) [2009]: TOP 100 kiadvány 2009, Budapest;

http://nav.gov.hu/data/cms131074/top100_2009.pdf; letöltve: 2012. november 14.

<http://www.acegek.hu/p%C3%A9nzint%C3%A9zet/csongr%C3%A1d-megye/>, acegek.hu, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.alternativenergia.hu/mi-is-az-energiaerdo/46965>, Mi is az energiaerdő?, cikk, 2012. április 15, letöltve: 2012. november 28.

<http://www.amagyartermek.hu/partner/35/>, Magyar Termék Nonprofit Kft, Pécsi Kesztyű Klaszter, letöltve: 2012. december 8.

<http://www.apatfalvitksz.hu>, Apátfalvi Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

<http://aranyoldalak.hu>, letöltve: 2012. december 6.

<http://balokany.hu/?paged=4>, Balokány – liget Pécs, letöltve: 2012. december 9.

www.baranyatermeszetbarat.hu, Baranya Megyei Természetbarát Szövetség, letöltve: 2012. december 5.

dr. Bartófi István, Ertsey Attila, Klimó Erzsébet, Licskó Béla, Rudolf Schermann, Sudár Enikő, Zielinski Balázs [1999]: Autonóm kistérség.

<http://www.foek.hu/nyomtatottkiadv/autonomkisregio.pdf>, letöltve: 2012. november 16.

Blazovich László (szerk.) [2010]: SZEGED TÖRTÉNETE 5 1945-1990. Szeged Város Polgármesteri Hivatala megbízásából Csongrád megyei levéltár. Agapé, Ferences Nyomda és Könyvkiadó Kft., Szeged. Szeged, 2010.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/szeged/szeged_tortenete_5/, letöltve: 2012. október 31.

<http://www.bolytkesz.hu/>, Bóly és Vidéke Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 8.

<http://www.botanikus kert.p te.hu/menu/18>, PTE botanikus kert, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.budapestbank.hu/>, Budapest Bank, letöltve: 2012. november 8.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem [2012/13 I. félév]: Tér és hely. Prezentáció. Környezet- és városszociológia kurzus, 2012/13 I. (őszi félév)

[http://www.cserepe�soripiac.hu/#](http://www.cserepeessoripiac.hu/#), Cserepes Sori Piac Szeged, letöltve: 2012. december 6.

Dr. Csete Mária [2012a]: Térségi gazdaságfejlesztés. Prezentáció. 2012. február 21.

Dr. Csete Mária [2012b]: Térségi gazdaságfejlesztés. Prezentáció. 2012. február 28., 2012. március 16.

Dr. Csete Mária [2012c]: Térségi gazdaságfejlesztés. Prezentáció. 2012. április 17.

<http://www.cib.hu/>, CIB Bank, letöltve: 2012. november 8.

www.citibank.hu, Citibank Rt., letöltve: 2012. november 21.

<http://www.civil.info.hu/>, Közigazgatási és Igazságügyi Civil Információs Portál, letöltve: 2012. december 5.

www.cmm.atw.hu, Civilek a Mecsekért Mozgalom, letöltve: 2012. december 5.

Daragó Sára [2008]: Szeged története.
http://szeged.network.hu/blog/szeged_klub_hirei/szeged_tortenete, letöltve: 2012. október 24.

<http://www.darfu.hu/>, Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség, letöltve: 2012. november 23.

<http://www.darinno.hu/index.php?section=modules/klaszterek/klaszterek.php>, Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség, Klaszterek, letöltve: 2012. december 5.

http://www.ddnp.hu/?pg=menu_2463, DUNA- DRÁVA Nemzeti Park Igazgatóság - Pécs - Pintér-kert Arborétum, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.deldunantul.com/>, Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, letöltve: 2012. november 23.

<http://www.delinapfeny-hacs.hu/csongrad-megyei-leader.html>, Csongrád Megyei LEADER Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület, letöltve: 2012. november 23.

http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/biogaz_ket_legyet_8211_egy_csapasra/2279070/, Biogáz: Két legyet – egy csapásra, cikk, 2012. május 12, letöltve: 2012. november 28.

Dietmar, Meyer [2005]: Az új gazdaságföldrajz gazdaságpolitikai implikációi – növekedésméleti megközelítésben. „Gazdasági növekedés Magyarországon” konferenciakötet, 2005, Budapest. In: Dombi Ákos (szerk.) [2005]: Gazdasági növekedés Magyarországon. Műegyetemi Kiadó, 2005. <http://www.gupt.bme.hu/pdfs/MEYER.pdf>, letöltve: 2012. október 24.

Dr. Dózsa Csaba [2012]: Az Európai Unió fejlesztések: NFT II – Kapuzárás előtti kasszasöprés. IME XI. ÉVFOLYAM 6. SZÁM 2012. AUGUSZTUS pp. 20.
http://www.imeonline.hu/pdf/aktualis/2012_augusztus/6.pdf, letöltve: 2012. december 5.

<http://drbbank.hu>, DRB Bank, letöltve: 2012. november 8.

<http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/corine-land-cover-2006-raster-2>, European Environment Agency, Corine Land Cover 2006 raster data - version 16 (04/2012), letöltve: 2012. november 30.

http://www.efott2000.hu/efott2_1.htm, Pécs város története, letöltve: 2012. október 24.

Egedy Tamás [2000]: A magyar lakótelepek helyzetének értékelése. Földrajzi Értesítő XLIX. évf. 2000. 3–4. füzet, pp. 265–283.
http://www.varosrehabilitacio.net/media/files/Lakotelepek/3lakotelepek_helyzete.pdf, letöltve: 2012. október 5.

<http://www.eli-hu.hu>, Mi az ELI?, letöltve: 2012. december 1.

<http://elotisza.hu/>, Élő Tisza védjegy – Szövetség az élő Tiszáért, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.epomm.eu/tems/index.phtml>, TEMS - The EPOMM Modal Split Tool, letöltve: 2012. december 6.

www.erstebank.hu, Erste Bank, letöltve: 2012. november 8.

<http://evkerek.blogspot.hu/>, Évkerék Ökotanya, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.e-ceggyezek.hu/index.html/index.html>, letöltve: 2012. október 14.

<http://www.ezmagyar.hu/>, Ez magyar.hu : magyar termék katalógus és hazai magazin, letöltve: 2012. december 7.

http://www.falusiturizmus.hu/hu_HU/services/1246/szegedi-fuveszkert.html, Falusi Turizmus – Szegedi Fűvészkert, letöltve: 2012. december 9.

www.fhb.hu, FHB Bank, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.fontanatakarek.hu>, Fontana credit takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.ftlf.hu/>, Francia nyelvű Diákszínjátszó Fesztivál, letöltve: 2012. december 5.

<http://www.fuveszkert.u-szeged.hu/>, SZTE fűvészkert, letöltve: 2012. december 09.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Kiegészítő melléklet 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Kiegészítő melléklet 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Kiegészítő melléklet 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Normál Egyszerűsített Éves Eredménykimutatás 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Normál Egyszerűsített Éves Eredménykimutatás 2010, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gant Pécsi Kesztyű Kft, Normál Egyszerűsített Éves Eredménykimutatás 2011, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Gál Éva [2010]: Iparosodás és városfejlődés kapcsolata Pécsen a dualizmus idején. 2010. évi kaposvári Országos Történész Muzeológus Konferencia. In: Ihász István (szerk.)- Pintér János [2011]: Történeti Muzeológiai Szemle 11. A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve 11. Magyar Múzeumi Történész Társulat, 2011, Budapest.
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/muzeumok/mamutt_evkonyv_11/pages/012_iparosodas.htm, letöltve: 2012. október 27.

<http://www.greenfo.hu/hirek/2012/03/22/atadtak-a-szegedi-biogazeromuvet>, Átadták a szegedi biogázerőművet, cikk, 2012. március 22, letöltve: 2012. november 28.

www.hungariatakarek.hu, Hungária takaréka, letöltve: 2012. november 8.

<http://hungary.virtualyp.com>, Creditanstalt Rt., letöltve: 2012. november 21.

<http://hu-hu.facebook.com/media/set/?set=a.390428241008755.100896.189582444426670&type=3>, SZEGED, Erzsébet liget (Népliget), letöltve: 2012. december 9.

Illés Iván [2008]: Regionális Gazdaságtan- Területfejlesztés. Typotex Kiadó, 2008, Budapest

Illés Iván [2009]: Területfejlesztés Magyarországon a 20. században. Egyetemi jegyzet, 2009, Budapest

http://www.ikszenet.hu/index.php?heading_id=39, ITALOS KARTONDOBOZ GYŰJTÉS ÚJRATÖLTVE – 68.5000 GYEREK SZELEKTÁLHAT, sajtóközlemény, 2012. november 20, letöltve: 2012. november 29.

<http://www.innovacio.hu/>, Magyar Innovációs Szövetség, letöltve: 2012. november 23.

<http://www.ipark-pecs.hu/hu/szolgalatasaink.html>, iPark, letöltve: 2012.12.01.

http://www.iranypecs.hu/aktivitas/Pecsi_csemegek, Pécsi csemegek, letöltve: 2012. december 7.

<http://iskola-alma.hu/iskolagyumolcsprogram>, Iskolagyümölcs-program az egészségtudatos diákokért! - iskola-alma.hu, letöltve: 2012. december 7.

Kiegészítő melléklet és Közhasznúsági jelentés a Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft. 2009. január 01. - 2009. december 31. Egyszerűsített éves beszámolójához, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Kiegészítő melléklet és Közhasznúsági jelentés a Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft. 2010. január 01. - 2010. december 31. Egyszerűsített éves beszámolójához, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Kiegészítő melléklet és Közhasznúsági jelentés a Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft. 2011. január 01. - 2011. december 31. Egyszerűsített éves beszámolójához, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) [2007]: 67/2007. (X. 18.) KvVM rendelet a Pinter-kert természetvédelmi terület védettségének fenntartásáról és természetvédelmi kezeléséről.
http://www.termeszetvedelem.hu/_user/downloads/NPTKTT_Jogszab/Pinter-kert_TT.pdf, letöltve: 2012. december 09.

<http://www.kenderfono.hu/hu/>, Első Magyar Kenderfonó Zrt, letöltve: 2012. október 28.

<http://www.kezmuvesekbaranya.hu/>, Kézművesek Baranyai Egyesülete, letöltve: 2012. december 5.

<http://keresdahelyitkampany.hu/>, Keresd a helyit! Kampany, letöltve: 2012. december 6.

<https://www.kh.hu/>, Kereskedelmi és Hitelbank, letöltve: 2012. november 8.

<http://www.kiszombortkszh.hu/>, Kiszombor és Vidéke Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) [2007]: A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, Struktúra - TEÁOR '08 felépítése;
<http://www.ksh.hu/docs/files/532988.PDF>; letöltve: 2012. november 13.

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) [2012]: A bruttó hazai termék (GDP) területi megoszlása 2010-ben (előzetes adatok),
http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=10728&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=570674927575768&p_lang=HU, letöltve: 2012. november 3.

www.ksh.hu, Központi Statisztikai Hivatal, letöltve: 2012. november 3.

<http://magzrt.hu>, Új Széchenyi Terv Infopontok, letöltve: 2012. november 23.

http://magyar.szegedhotels.com/utikonyv_szeged_varosa.php, Szeged városa, letöltve: 2012. október 24.

<http://www.magyar-termek.hu/>, Válaszd a hazait! Magyar termék adatbázis, letöltve: 2012. december 07.

<http://www.mecsekvideke.hu/>, Mecsekvidéke Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 8.

Meggyesi Tamás [2006]: Településfejlesztés. Egyetemi jegyzet.

<http://www.urbanisztika.bme.hu/segedlet/telepulesfejlesztes-jegyzet.pdf>, letöltve: 2012. június 30.

www.misina.hu, Misina Természet- és Állatvédő Egyesület, letöltve: 2012. december 5.

www.misinadance.hu, Misina Néptáncgyűttes Egyesület, letöltve: 2012. december 5.

<http://www.mkb.hu/>, Magyar Külkereskedelmi Bank, letöltve: 2012. november 8.

<http://www.mohacsitakarek.hu>, Mohács és Vidéke Takarékszövetkezet, Mohácsi Takarékszövetkezet Bank, letöltve: 2012. november 8.

Mócsy A. [1959]: Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen. Bp. 1959.195. In: Veress D. Csaba (szerk.) – Hudi József – Ács Anna – Palágyi Sylvia [1994]: Nemesvamos története. Balatonfüred-Csopak Tája Szövetkezet, 1994.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/nemesvamos/pages/n_02_1.htm, letöltve: 2012. október 26.

<http://mti.hu>, Naperművet alakítottak ki a Szegedi Fegyház és Börtönben, cikk, 2012. június 8, letöltve: 2012. november 29.

<http://mti.hu>, Földlakók: zenés produkciósorozat a legkisebbek környezettudatosságra neveléséért, cikk, 2012. május 28, letöltve: 2012. november 29.

<http://www.mvh.gov.hu>, Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, letöltve: 2012. november 23.

Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM) - Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. [2010]: Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. TERÜLETFEJLESZTÉSI FÜZETEK 2. Budapest, 2010.

http://www.rtop.hu/TF_fuzet_%282%29_Helyi_gazdasagfejlesztes_k.pdf, letöltve: 2012. szeptember 17.

<http://nesz.hu/>, Népművészeti Egyesületek Szövetsége, letöltve: 2012. december 7.

<http://www.nfh.hu/>, Nemzeti Fogasztóvédelmi Hivatal, letöltve: 2012. december 7.

<http://www.nfu.hu/content/58>, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ), támogatott projektkereső, Pályázati adatok frissítésének dátuma: 2012. december 1, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.ofi.hu>, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, letöltve: 2012. november 29.

<http://omme.hu/portal/>, Országos Magyar Méhészeti Egyesület, letöltve: 2012. december 7.

<http://www.ordogszeker.hu/>, Ördögsekér Bt., letöltve: 2012. december 5.

Országgyűlés [2005]: Az Országgyűlés 97/2005.(XII.25.) OGY határozata az Országos Területfejlesztési Konceptióról. <http://www.nfu.hu/doc/207>, letöltve: 2012. október 17.

<https://www.otpbank.hu>, OTP Bank Rt., letöltve: 2012. november 8.

<http://www.pannonpower.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/kozlemeny/20>, Ég már a tűz az új pécsi biomassza erőműben, sajtóközlemény, 2012. november 23, letöltve: 2012. november 28. [www.pannonpower.hu (2012)]

<http://www.partiscumtakarek.hu>, Partiscum Takaréék, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.pbkik.hu/index.php?id=1940>, Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, Dr. Síkfői Tamás: Pécs Pólus - Az életminőség fejlesztési pólusa, cikk, 2010. június 4, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.pbkik.hu/index.php?id=17755>, Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, Hamar László: Klaszterek, 2012. október 15, letöltve: 2012. december 5.

<http://www.pecsgazdasaga.hu>, Gazdaságfejlesztési stratégia - Pécs Fejlesztési Pólus, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.pecsholding.hu/>, Pécs Holding Zrt, letöltve: 2012. december 9.

http://www.pecsinapilap.hu/cikk/Celegyenesben_a_Keresd_a_helyit_kampany/91616, Célegyenesben a Keresd a helyit! Kampany. Hiánypótló országos termelői adatbázis a VAN Alapítványtól, cikk, 2012. január 31, letöltve: 2012. december 8.

<http://www.pecsistop.hu/kultura/muveszeti-piac-nyilik-a-zsolnay-negyedben/1064692/>, Művészeti piac nyílik a Zsolnay Negyedben, cikk, 2012. július 12, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/pannonpower-magas-a-biomassza-tamogatottsaga>, Pannonpower: magas a biomassza támogatottsága, cikk, 2011. november 21, letöltve: 2012. november 28. [www.pecsiujsag.hu (2011)]

<http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/akar-az-utszelen-lekaszalt-gazt-is-megvenne-a-pecsi-eromu-biomasszanak-a-kornyek-gazdaitol>, Akár az útszélén lekaszált gázt is megvenné a pécsi erőmű biomasszájának, cikk, 2012. június 3, letöltve: 2012. november 28.

<http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/iparcikk-piac-nyilik-a-vasarcsarnok-mellett>, Iparcikk piac nyílik a Vásárcsarnok mellett, cikk, 2012. november 01, letöltve: 2012. december 6.

<http://www.pecsiujsag.hu/pecs/hir/helyi-hireink/kihivjak-a-multikat-egy-meccsre-pecsi-szator-es-osszefogas-segiti-a-minosegi-helyi-termeket>, Kihívják a multikat egy meccsre: Pécsi Szatyor és összefogás segíti a minőségi helyi termékeket, cikk, 2012. július 08., letöltve: 2012. december 7.

<http://www.pecsma.hu/vezeto-hir/naperomuvet-epithetnek-pecs-hataraban/>, Naperőművet építhetnek Pécs határában, cikk, 2012. április 12, letöltve: 2012. november 28.

<http://www.pecsma.hu/videok/>, Pécs ma, Pécs TV Aktuál, 2012. december 5.

Pécs mj. város Önkormányzata [2009]: PÉCS VÁROS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, http://hivatal.pecs.hu/res/doc/1001/pecs_telepfejl_kon.pdf, letöltve: 2012. október 17.

<http://pecszoo.hu/>, Pécsi Állatkert, letöltve: 2012. december 9.

Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Kft. [2010a]: Pécs Megyei Jogú Város Befektetési Portfóliója. Prezentáció. <http://varoslako.pecs.hu/gazdasag/>, letöltve: 2012. december 1.

Pécsi Városfejlesztési Nonprofit Kft [2010b]: Befektetői portfólió Pécs, Ipari parkok, fejlesztési területek. Prezentáció. <http://varoslako.pecs.hu/gazdasag/>, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.pillertksz.hu>, PILLÉR Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.pte.hu/menu/145/26>, TIOP 1.3.1-07/1-2F-2008-0002, Czibók Balázs: Science, Please! PTE Science Building létrehozása, egyetemi informatikai infrastruktúra-fejlesztés, letöltve: 2012. december 1.

PICK SZEGED Zrt, Összevont (konszolidált) eredménykimutatás 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

PICK SZEGED Zrt, Összevont (konszolidált) eredménykimutatás 2010, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

PICK SZEGED Zrt, Összevont (konszolidált) eredménykimutatás 2011, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

PICK CSOPORT, Összevont (konszolidált) beszámoló kiegészítő melléklete 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

PICK CSOPORT, Összevont (konszolidált) beszámoló kiegészítő melléklete 2010, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

PICK CSOPORT, Összevont (konszolidált) beszámoló kiegészítő melléklete 2011, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

<https://www.raiffeisen.hu/>, Raiffeisen Bank Rt., letöltve: 2012. november 8.

Reizner János [1899]: Szeged Története. Szeged szabad királyi város közönsége, 1899, Szeged. <http://www.bibl.u-szeged.hu/reizner/index2.html>, letöltve: 2012. október 27.

<http://rozsaklaszter.hu/>, Rózsa Hungarikum Klaszter, letöltve: 2012. december 9.

<http://www.sokszinuvidek.hu/index.php/eletmod/903-N%C3%A9pszer%C5%B1-a-termel%C5%91i-piac-a-p%C3%A9csi-Kertv%C3%A1rosban-is>, Bereczki Lajos: Népszerű a termelői piac a pécsi Kertvárosban is, cikk, 2012. június 18. hétfő, letöltve: 2012. december 7.

Dr. Szaló Péter [2011a]: Az Európai Unió kohéziós politikája. Prezentáció.

Dr. Szaló Péter [2011b]: Országos Területfejlesztési Konceptió. Prezentáció.

<http://www.szatymaztksz.hu>, Szatymaz és Vidéke Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

<http://szeged.varosom.hu/shopping/Bevasarlokozpontok/Szegedi-Vasar-es-Piac-Uzemelteto-Kft.html>, Mars téri piac Szeged, letöltve: 2012. december 6.

<http://szegedma.hu/hir/szeged/2012/11/a-szegedi-fizikuskepzes-vilagszinvonalu-elismerese-az-eli-kozpont.html>, Illés Attila: A szegedi fizikusképzés világszínvonalú elismerése az ELI-kozpont, cikk, 2012. november 17, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.szegedvaros.hu/>, Szeged Város Önkormányzata, letöltve: 2012. szeptember 10.

<http://www.szegedvaros.hu/befekteti-informaciok/3866-szeged-tudomanyos-koezpont-.html>, Szeged tudományos központ, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.szegedvaros.hu/befekteti-informaciok/3865-gazdasagi-koernyezet.html>, Gazdasági környezet, letöltve: 2012. december 1.

<http://www.szegedvaros.hu/yellowpages.html?catid=18>, Egyesületek, letöltve: 2012. december 5.

<http://szegvartakarek.hu/>, Szegvár és Vidéke Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.sze hitel.hu>, Szentesi Hitelszövetkezet, letöltve: letöltve: 2012. november 21.

<http://www.szentlorinctksz.hu/>, Szentlőrinc-Ormánság Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 8.

www.szigetvaritakarek.hu, Szigetvári Takarékszövetkezet, letöltve: 2012. november 8.

<http://www.szvp.hu/indul.php>, Szegedi vásár és Piac Kft., letöltve: 2012. december 6.

Szeged mj. város Önkormányzata [2007]: SZEGED MJ. VÁROS FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA,
http://www.szegedvaros.hu/downloads/onkormanyzati_anyagok/HVFK.pdf, letöltve: 2012. október 17.

Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft, Egyszerűsített éves beszámoló "A" EREDMÉNYKIMUTATÁSA, 2009, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft, Egyszerűsített éves beszámoló "A" EREDMÉNYKIMUTATÁSA, 2010, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Szegedi Szabadtéri Nonprofit Kft, Egyszerűsített éves beszámoló "A" EREDMÉNYKIMUTATÁSA, 2011, **Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Elektronikus beszámoló portál** (<http://e-beszamolo.kim.gov.hu/>), letöltve: 2012. december 1.

Szlávik János dr., Csete Mária [2004]: A fenntarthatóság érvényre juttatása és mérhetősége települési – kisregionális szinten. 2004 GAZDÁLKODÁS XLVIII. évfolyam 4. szám pp. 6-18.

http://takarek.com/csongrad_megye, Csongrád megye takarékszövetkezetei, letöltve: 2012. november 21.

<http://www.takarekpont.hu>, letöltve: 2012. november 8.

www.teir.vati.hu, letöltve: 2012. november 6.

<http://terkepter.nfu.hu/>, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Térképtér, letöltve: 2012. december 7.

<http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/varos/varostipusok>, Városok tipologizálása, letöltve: 2012. november 30.

<http://www.termekkosar.hu/>, Nemzeti Fogyasztói termékkosár, letöltve: 2012. december 7.

<http://www.vati.hu/>, VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., letöltve: 2012. november 23.

Várostervezők Európai Tanácsa [1998]: Az Új Athéni Karta, 1998., <http://www.e-epites.hu/1230>, letöltve: 2012. szeptember 17.

<http://www.unicreditbank.hu/>, UniCredit Bank, letöltve: 2012. október 24.

<http://www.vadviragegyesulet.hu/>, Vadvirág Egyesület, letöltve: 2012. december 5.

<http://varoslako.pecs.hu/>, letöltve: 2012. november 7.

http://varoslako.pecs.hu/cikk/0840/631560/20081003_pecs_civil_1.htm, Civil szervezetek listája, letöltve: 2012. december 5.

www.volksbank.hu, Volksbank Rt., letöltve: 2012. november 8.

<http://vtvszeged.hu/>, Városi TV Szeged, letöltve: 2012. december 5.

<http://www.u-szeged.hu/tik/zold-intezmeny>, A Zöld Intézmény, letöltve: 2012. november 29.

<http://www.zooszeged.hu/index>, Szegedi Vadaspark, letöltve: 2012. december 9.